

Stadsparken

Vatten- och fjärrvärme nedläggning för det nya konstmuseet
Fornlämning 94:1, Kalmar socken, Kalmar Kommun, Småland
Förundersökning, 2007

Nicholas Nilsson

Rapport Maj 2008
Kalmar läns museum

RAPPORT

Datum 2007-02-27
KLM obj nr 07/11
KLM dnr 33-289-2007
Lst dnr 431-2249-2007

Landskap: Småland
Kommun: Kalmar
Socken: Kalmar
Fastighet: Stadsparken
Fornl. nr: 94:1

Arkeologisk förundersökning utförd 2007-02-27 av Nicholas Nilsson

Ekonomiskt kartblad 4G 6g SV

X 6281913

Y 1533787

Uppdragsgivare: Kalmar kommun
Kommunledningskontoret
Box 611
391 26 Kalmar

Dokumentation:

Foto, KLM nummerserie: Du 54:1-47

Situationsplan, skala:

Profil, skala:1:20

Bakgrund

Den arkeologiska förundersökningen utfördes under tiden 2007-02-27 - 2007-03-19 med anledning av att kommunen behövde dra nya ledningar för vatten och fjärrvärme till det nya konstmuseet. Beställare var Kalmar kommun, kommunledningskontoret.

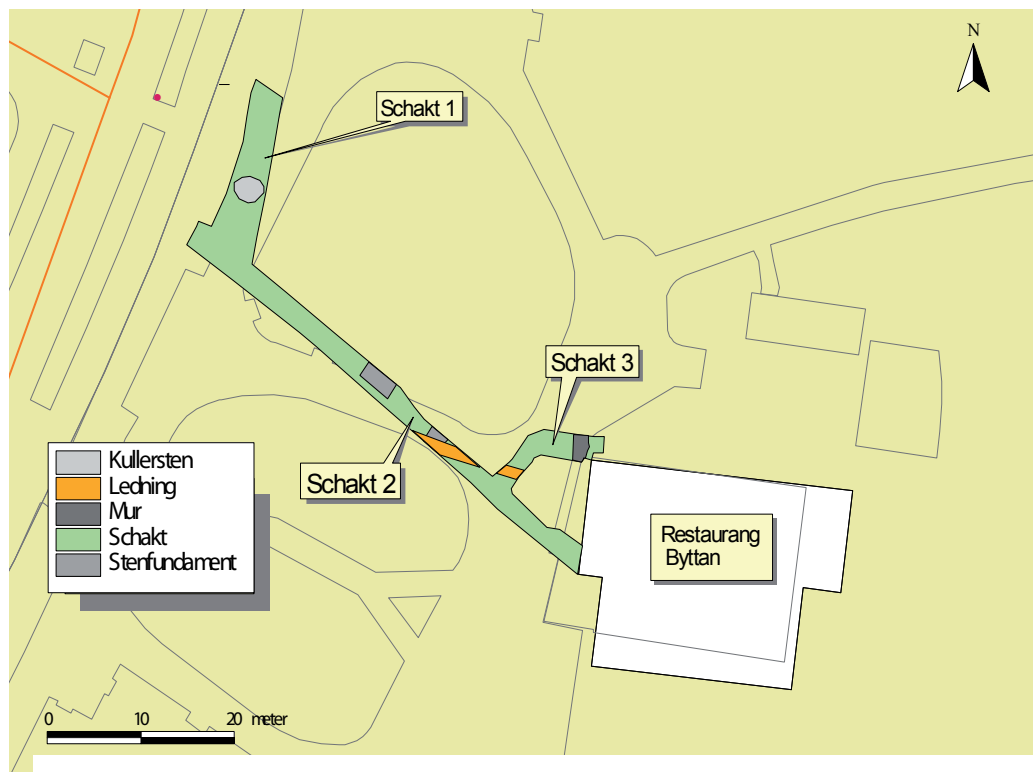

Fig. 1. Översikt över det schaktade området med de olika schakten.

Undersökningen utfördes i form av schaktningsövervakning med syfte att minimal skada skulle drabba de underliggande kulturlagren.

Det första schaktet (schakt 1) drogs i ny mark och låg parallellt med Slottsvägen i N-S riktning, på den östra sidan om häcken och var ca 18 m långt. Schaktet anslöt i söder till ett äldre schakt för vatten till restaurang Byttan. Det äldre schaktet (schakt 2) vilket utnyttjades för de nya ledningarna var ca 55 m långt och låg i NV-SÖ riktning. Ett tredje schakt (schakt 3) drogs i ny mark och var L-format med en längd av ca 13 m. I detta schakt skulle samtliga ledningar som ansluter direkt till det nya konstmuseet dras (fig. 1).

Ärendets gång

I den ansökan som kommunen skickat in till länsstyrelsen skulle ledningsdragningarna omfatta ett schaktdjup på ca 1m. Någon bredd för schaktet angavs ej. Schaktbredden varierade mellan ca 2 m i markyta och ca 1 m i botten. Schaktdjupet kom att variera mellan ca 1,8 m och 1,4 m.

Där schakt 1 anslöt till schakt 2 visade det sig att fjärrvärmens inte skulle anslutas vinkelrätt utan skulle läggas i en båge för att ändra riktning. Detta innebar att en större yta schaktades bort för att klara denna ”kurva” som röret måste ha. Detta hade inte angetts i kommunens ansökan. Schaktningen hade dessutom genomförts när under-tecknad ej var på plats. Ytan som schaktats upp var ca 8 x 4 m stor och djupet ca 1,5 m. Botten på denna yta hade sandfyllts innan under-tecknad kom på plats (fig. 2).

Fig. 2. Den schaktade ytan mellan schakt 1 och 2. Foto från Ö.

Det schakt som ska ansluta till det nya museet (schakt 3) kom även det att få en annan omfattning än vad som angivits. Eftersom det var en större mängd ledningar blev det-

ta schakt större än de tidigare. En omförhandling av kostnaden var nödvändig eftersom de ursprungliga arbetsplanerna frångåts.

Till en början sades att det nya schaktet skulle behöva vara lika djupt som bottenplattan på museet vilket skulle innebära att de medeltida kulturlagren skulle komma att beröras. Detta skulle innebära att en omfattande arkeologisk undersökning av dessa lager skulle bli nödvändig. En teknisk lösning gjorde dock att ett sådant ingrepp gick att undvika. Ledningarna skulle gå att lyfta så att endast ett djup på ca 1,4 m var nödvändigt. Schaktet blev slutligen ca 3 m brett över en längd av ca 7 m och därefter hade det normal bredd. Ambitionsnivån för dokumentationen var att ta fram den nivå som bedömdes utgöra resterna av 1600-talets rasmassor och rita de lämningar som där framkom.

Undersökningsresultat:

Schakt 1

Schaktbredden var ca 1.4 m och djupet likaså. Djupet överensstämde i stort med tjockleken på de fyllnadsmassor som finns i området. Dessa massor var svartgrå till färgen och mycket mulliga, närmast matjordslika. I fyllningen förekom bitar av keramik, spik samt ben. Bitvis förekom större stenar i fyllnadsmassorna, både natursten och kalkstensflisor. I botten vidtog ett ljusare, beiget, lite grusigare lager med inslag av murbruk. Detta torde vara rester av 1600-talets rivningsmassor.

Fig. 3. Kullerstensläggning. Foto från V.

I den södra delen av schaktet, på ett djup av 1,4 m framkom en mindre stenpackning av ca 0,1 m stora stenar. Dessa låg tätt packade inom en yta av 0,7 x 1,2 m i östvästlig riktning. Det skulle kunna vara en del av en kullertsensläggning som förstörts (fig. 3). Enligt den rekonstruktion av det medeltida gatunätet som Dagmar Selling gjort ska Öningagatan ha gått i det omedelbara närområdet. Det är inte omöjligt att det kan vara en gaturest som påträffats. Den ytterst lilla del som framkom gör det svårt att säkert tolka lämningen.

Schakt 2

Det äldre schaktet skulle sedan följas österut. Det äldre rörsystemet byttes ut mot ett nytt. Schaktbredden på detta schakt var i den västra delen ca 1,5 m och djupet 1,9 – 1,8 m. Utfyllnadsmassorna var här tjockare än de syntes vara i det andra schaktet. På ca 1,8 m djup från markytan framkom ett ljust, lite grusigt lager med mycket bruk. Ett liknande lager påträffades i det andra schaktet men låg då på ca 1,4 m djup.

Fig. 4. Stenfundament 1. Foto från S.

Ju längre österut schaktet drogs desto grundare blev det och botten kom att ligga på ca 1,4 m djup.

Detta schakt löpte ända fram till Byttans västra gavel, precis norr om ingången. Längs detta schakt återfanns resterna av två stenfundament vilka hade skadats av den tidigare ledningsdragningen.

Stenfundament 1 bestod av ca 0,35 – 0,9 m stora stenar inom en yta av ca 3 m längd i schaktets längdaxel. De större stenarna låg framförallt i den norra schaktväggen och de mindre låg i schaktets mitt. Toppen på den översta stenen låg på ca 1,15 m under markytan. Botten på schaktet låg på ca 1,4 m. Vad fundamentet använts till är oklart då endast en liten del framkom. Inga rester av vare sig tegel eller bruk påträffades i anslutning till fundamentet. Inga fynd kunde heller dokumenteras (fig. 4) . Man bör dock inte bortse ifrån att det kan vara en del av en husgrund.

Ett par meter längre österut kom nästa stenfundament. Detta bestod av ca 0,5 – 0,8 m stora stenar och var således lite kraftigare än det första fundamentet. Toppen på den översta stenen låg på ca 1,10 m under markytan och botten på schaktet låg på ca 1,35 m. Dess utsträckning var 3 m i schaktets längdriktning. Fundamentet har till synes urholkats av den äldre ledningsdragningen varvid det som syns av fundamentet delats i två delar. Med utgångspunkt i det lilla som syntes i schaktet skulle man kunna ge

fundamentets västra del en NV-SÖ riktning. Liksom med det förra fundamentet är det vanskligt att säga vad det används till då så lite av det framkommit men även här kan det vara fråga om en husgrund (fig. 5).

Fig. 5. Stenfundament 2. Foto från N.

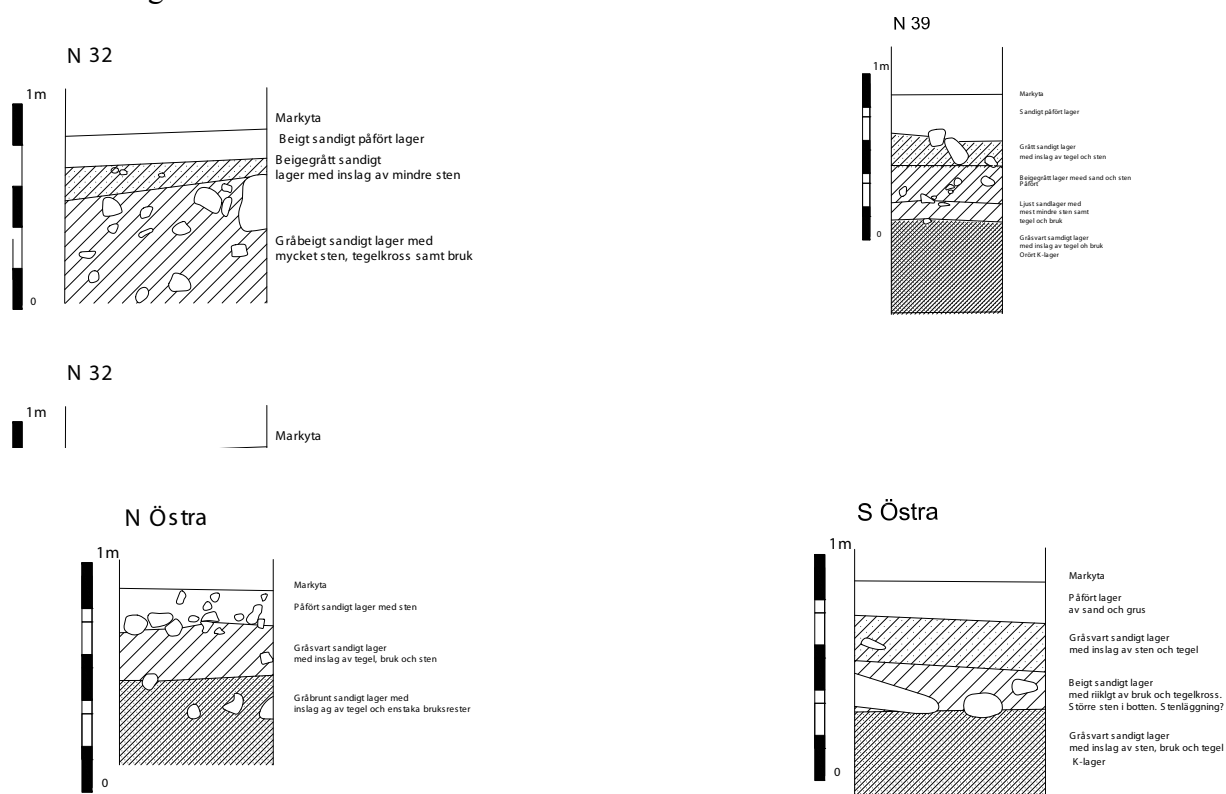

Fig. 6. Profilerna från schakt 2. N32 motsvarar den norra profilen 32 meter från schaktets början i väster. N39 motsvarar den norra profilen 39 meter från schaktets början. N Östra är den norra profilen öster om schakt3:s inbrytning i schakt 2. S Södra är den södra profilen diagonalt åt öster om föregående profil. Variationen i antal lager och dess tjocklek framgår här.

Fyra profilsnitt på valda platser längs med detta schakt ritades (fig 4). De påförda massornas mäktighet varierade men var som störst i den västra delen. Schaktet skars av flera andra ledningar av vilka flera var gamla och bitvis följde schaktets riktning andra gick diagonalt över det. Även vid Byttan var det omgrävt då dagvattenledningar hade dragits från gaveln till en brunn strax utanför (fig.6).

Schakt 3

Detta schakt anslöt till det schakt som totalundersöktes vid en arkeologisk undersökning 2007. I den östra delen av schaktet framkom på ett djup av 0,3 m under markytan en välbevarad mur. Muren var kallmurad och låg i N-S riktning tvärs över schaktet. Murens bevarade bredd var ca 1,4 m men kan ursprungligen ha varit något bredare. I dess östra del var muren störd av dels en källarnedgång till restaurang Byttan samt en dagvattenledning.

Fig. 7. Muren från NV med restaurang Byttan i bakgrunden. Cecilia Ring rensar.
Fig. 8

Muren rensades fram för hand och fotodokumenterades (fig. 7). Efter avslutad dokumentation togs muren bort för att de nya ledningarna skulle kunna dras. I den profil som bildades i den södra delen av schaktet kunde inte någon fortsättning av muren ses. Inga spår av muren kunde heller inte ses i den östra delen av schakt 2. I den norra delen av schaktet indikerade åtminstone en sten att muren fortsatte åt detta håll. Muren låg närmast parallellt med Byttans västra gavel. Att muren låg så pass ytligt antyder att den är relativt ung. I den södra profilen syntes också att den anlagts genom det påförda lager som kan följas ned till 1600-talets rasmassor. Muren har således anlagts relativt ”nyligen” och har eventuellt med anläggandet av stadsparken i slutet av 1800-talet att göra. På ett foto från 1933 på den gamla restaurang Byttan syns en murliknande konstruktion intill restaurangen. Det är sannolikt en rest av denna som påträffats (fig. 8).

Fig. 8. Fotografi av den gamla restaurang Byttan med en murliknande konstruktion intill. Foto av A. F. Thulin 1933. Kalmar läns museum. Bildnr. A24086.

Den övriga delen av schaktet handgrävdes ned till 1600-talets rasmassor. Här framkom större stenar som kan utgöra rester av tidigare strukturer. Inom en liten yta strax NV om källartrappen kunde också en samling av tegelsten ses. Fragmenteringsgraden var dock så hög att det inte går att säga vad dessa eventuella strukturer utgjort (fig. 9).

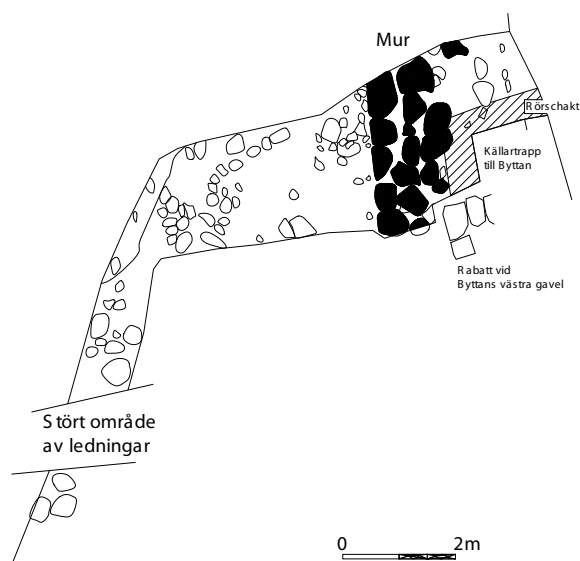

Fig. 9. Planritning över schakt 3 med muren svartskrafferad. Övriga stenar utgör rester av 1600-tals nivån.

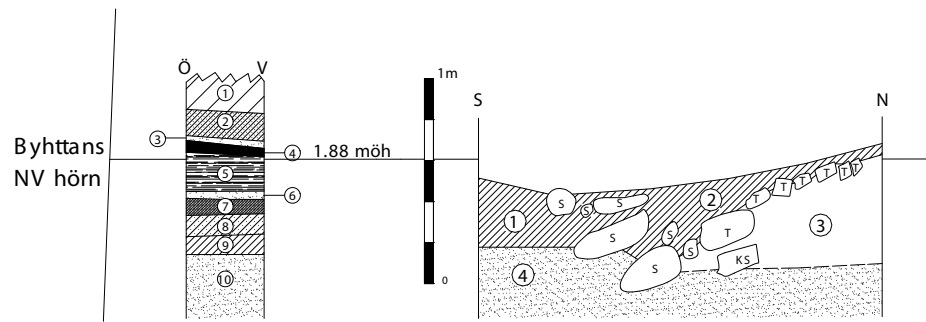
Den källarnedgång som låg i schaktets östra del utgjordes av en utbyggnad i restaurang Byttans NV hörn (fig. 10). Denna var tvungen att tas bort för att de nya ledningarna skulle kunna dras till konstmuseet. Nedgången var stabilt byggd vilket medförde att den ej gick att destruera med hjälp av grävmaskin. Istället fick den sågas ned i

småbitar. För att den såg som skulle användas skulle komma åt att såga itu nedgången behövdes ett område runt densamma där sågen skulle kunna arbeta. Genom att frilägga det dagvattenschakt som löpte runt nedgången kunde denna yta åstadkommas utan att de medeltida lagren åsamkades några större skador. Härvid åstadkoms en N-S profil där de medeltida lagen kunde dokumenteras (fig. 11).

Vid friläggandet av dagvattenschaktet framkom också resterna av en tegelbyggd konstruktion alternativt bestod teglet av dumpat avfall. Denna hade tidigare observerats i plan i toppen på 1600-tals raseringsarna. Profilen visade att tegelkonstruktionen som var destruerad och nu närmast bestod av en tegelhög, en gång varit tämligen stor. Tegelkonstruktionen låg i förlängningen av det hus som identifierades vid undersökningen 2006. Om huset haft en fortsättning åt sydväst så kan konstruktionen ha ingått i huset alternativt legat i anslutning till detta. Konstruktionen kan emellertid vara yngre men bör i så fall ha grävts ned genom äldre bebyggelselager (fig. 12).

Fig.10. Källarnedgången vid Byttans NV hörn. Vid sidan om källaren synd det gamla dagvattenschakt som nu tömts. I botten syns den sterila sanden.

① Sandigt lager med sten, bruk och tegel	① Brun lite fet jord med inslag av ben
② Beigebrunt lager med tegel och bruk	② Tegelkross och bruksrester samt enstaka kalkstensbitar
③ Tunnt orangt sandlager. Bränt?	③ Raseringsmassor med mycket tegelbitar och bruk
④ Brandlager med mycket kol	④ Rostrod beige sand, kompakt och hård
⑤ Brungrått sandigt lager med kolinslag	
⑥ Tunnt beiget sandlager. S öätlager?	
⑦ Mörkbrungrått jordsandigt lager	
⑧ Brungrått sandigt lager	

Fig. 11. De två profiler som ritades vid källarnedgången vid Byttans NV hörn.

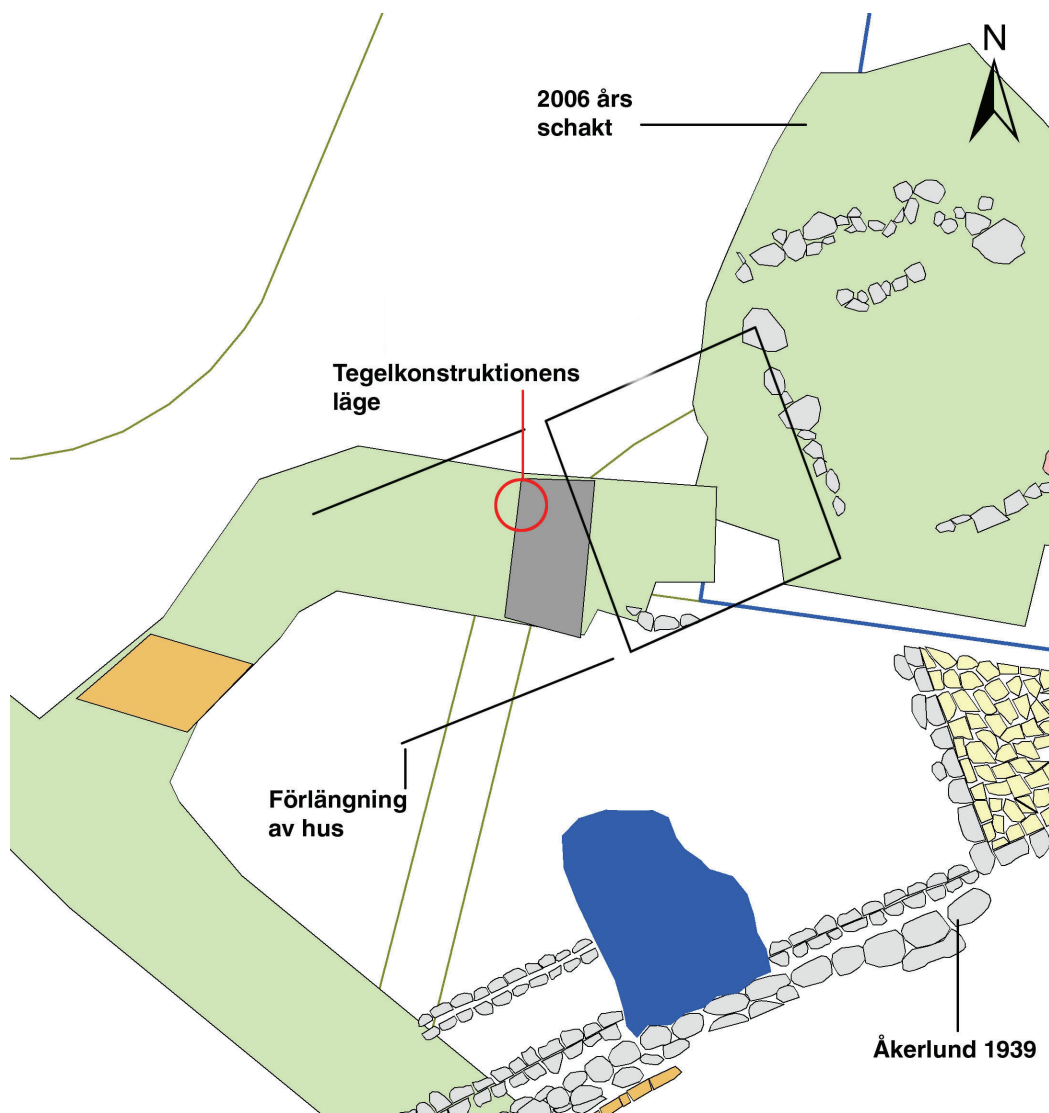

Fig. 12. Karta över lämningarna från dels Åkerlunds undersökning 1939 dels 2006 års undersökning samt 2007 års undersökning. Den röda cirkeln markerar tegelkonstruktionens läge i förhållande till övriga lämningar..